

РЕЦЕНЗІЇ ТА НОВІ ВИДАННЯ

Рецензія на монографію
Стельникович С.В. ЖИТОМИРСЬКО-ВІННИЦЬКИЙ РЕГІОН
В УМОВАХ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941-1944 рр.). - Житомир:
ПП Євенок О.О., 2015. - 592 с.

Рецензована книга С.В. Стельниковича присвячена аналізу нацистської окупації на території окремого німецького адміністративно-територіального утворення часів Другої світової війни - в генеральному окрузі «Житомир» (райхскомісаріат «Україна»). До його складу гітлерівцями були включені Житомирська, більшість Вінницької областей України, а також частини Поліської (нині - у межах Гомельської) та Гомельської областей Білорусі. Однак, за словами дослідника, формулювання «генеральний округ "Житомир"» до назви монографії не включено свідомо, адже це легітимізувало б окупаційне адміністративно-територіальне утворення. Тому в книзі обґрунтовується вживання контекстуального синоніму «Житомирсько-Вінницький регіон».

Монографія поділяється на вступну частину, шість розділів, висновки. Структура дослідження побудована за тематично-хронологічним принципом і зумовлена головним завданням та тематичною специфікою наукового пошуку.

С.В. Стельникович використовує широку історіографічно-джерельну базу, яка проаналізована у першому розділі книги. Учений характеризує визначальні тенденції дослідження Другої світової війни в радянській, українській еміграційній, сучасній українській та зарубіжній історичних науках, акцентуючи увагу на публікаціях, які присвячені становищу Житомирської й Вінницької областей в 1941-1944 рр. Особливо об'ємною є джерельна основа роботи, яка, зокрема, представлена документами дев'ятьох архівів України й Республіки Білорусь, збірниками опублікованих матеріалів, мемуарною літературою та інтерв'ю очевидців подій. Необхідно наголосити на окремому джерельному блоці, який склали комплекс періодичних газетних видань окупаційного періоду, що лише останнім часом почав широко вводитися до наукового обігу. Окупаційна періодика допомогла автору заповнити інформаційний вакуум, що сформувався при аналізі деяких питань через обмеженість архівних документів. Учений також робить спробу аналізу інтернет-ресурсів (історіографії та джерельної бази) досліджуваної проблематики.

У другому розділі монографії вивчено процеси встановлення нацистського військового й цивільного окупаційних режимів, формування місцевої допоміжної адміністрації, структуру органів карально-репресивної системи, проаналізовано адміністративно-територіальний устрій генерального округу «Житомир». Фізичне знищення гітлерівцями місцевого населення і військовополонених, нацистські колонізаційні проекти, серед яких «Гегевальд» (німецька колонія між Житомиром і Бердичевом) та «Фьорстерштадт» (колонія німців між Черняхівом і Коростенем), міжнародні відносини на окупованій території висвітлені у третьому

розділі книги. У четвертому розділі розглянуто використання окупантами аграрно-промислового потенціалу краю, охарактеризовано продовольчо-матеріальне становище населення, трудові мобілізаційні кампанії до Німеччини й південних регіонів райхскомісаріату «Україна», проблему медичного обслуговування й соціального захисту, повсякденно-побутове життя та настрої населення, антиалкогольні кампанії нацистської адміністрації. П'ятий розділ присвячений вивченню діяльності українського самостійницького та радянського партизанського й підпільного рухів опору у другій половині 1941 - на початку 1944 рр.

Особливо необхідно наголосити на шостому розділі книги, який пов'язаний з аналізом соціокультурних процесів та пропаганди на території Житомирсько-Вінницького регіону в 1941-1944 рр. Фактично всі основні положення та висновки розділу відзначаються науковою новизною та можуть стати предметом подальших перспективних розробок, у тому числі на загальноукраїнському тематичному рівні. Це засвідчують висвітлені у розділі мовна ситуація, релігійне життя, акції зі знищення пам'ятників радянської доби, радіопробанди, кінопробанди, пробандистське використання постаті Т. Шевченка, екскурсійно-пробандистські подорожі до Німеччини, ексгумація жертв вінницького НКВС 1937-1938 рр., що стала основою нацистської антирадянської пробанди у 1943 р. Тут же розглянуто функціонування періодичних газетних видань, становище в освіті, мистецтві, спорті, діяльність архівів, бібліотек та музеїв, як і варварське знищення й пограбування історико-культурних цінностей, на території Житомирсько-Вінницького регіону в часи Другої світової війни.

У підсумку автор підводить читача до загального висновку, що Житомирсько-Вінницький регіон (генеральний округ «Житомир») став основою для втілення нацистської політики з «освоєння» східного «життєвого простору». Окрім іншого, висновок зумовлений присутністю у регіоні вищого нацистського політичного й військово-поліційного керівництва - Гітлера, Геринга і Гімлера, для яких були збудовані спеціальні ставки «Вервольф», «Штайнбрух» та «Гегевальд» відповідно. Це дозволяло окупантам контролювати не лише хід бойових дій на східному фронті, а й деталізувати проекти управління загарбаними територіями, здійснювати перші кроки у їх практичній реалізації.

Безумовно, що монографія С.В. Стельниковича буде важлива як науковцям-фахівцям, викладачам, учителям, студентам, так і широкій громадськості, усім, хто цікавиться історичним минулим українського народу. Адже дослідження спрямоване і на об'єктивне висвітлення маловідомих сторінок одного із найбільш трагічних періодів вітчизняної історії, і на перегляд ряду ідеологем, які упродовж десятиліть активно підтримувалися радянською історіографією Другої світової війни.

*Доктор історичних наук, доцент
кафедри історії та теорії держави і права
Сумського державного університету*

С. І. Дегтярьов

ScopusAuthor ID: 55975410500

**РЕАБІЛІТОВАНИ ІСТОРІЄЮ. СУМСЬКА ОБЛАСТЬ. У ТРЬОХ
КНИГАХ. КНИГА ТРЕТЯ. ЧАСТИНА 1. - Суми: Редакційно-
видавнича група, 2015. - 496 с.**

Продовжується масштабна робота, започаткована ще у 1993 р., метою якої є поіменне увічнення пам'яті земляків, що постраждали у наслідок політичних репресій. Створені за рішенням Сумської обласної державної адміністрації редакційна колегія та редакційна група на початковому етапі планувала видати регіональний том «Реабілітовані історією» у трьох книгах. У 2005 та 2013 рр. побачили світ відповідно перша та друга книга.

Але накопичені матеріали значно перевищили заплановані обсяги. Тому нещодавно було видано частину першу третьої книги. До неї увійшли 2889 біографічних довідок, 7 біографічних нарисів, розділ «Мовою документів» (44 текстових та 19 ілюстративних документів) по Роменському і Середино-Будському районах і місту Ромни.

Авторами біографічних нарисів стали історики, журналісти, музейні працівники. П'ять з них присвячені уродженцям Роменщини. В.О. Садівничий розповів про складний життєвий і творчий шлях Бориса Дмитровича Антоненка-Давидовича - письменника, публіциста, критика, літературознавця, громадського діяча й учасника дисидентського руху. В.Б. Звагельський - про роменського педагога і письменника, колимського в'язня Івана Івановича Іванова. Г.І. Корогод - про радянського державного діяча, журналіста і дипломата, вченого-економіста Григорія Яковича Сокольников. Н.А. Німенко - про видатного вченого, члена ВУАН, дослідника археологічних та архітектурних пам'яток Миколу Омеляновича Макаренка. Г.В. Діброва - про радянського державного діяча, депутата Верховної Ради Української РСР 1-го скликання, заступника Голови Ради народних комісарів України Якова Хомича Тягнибіду. О.І. Гончаров та О.М. Корнієнко - про уродженця Середино-Будського району, активного учасника громадянської війни й помічника командира 1-го полку 8-ї дивізії Червоного козацтва Степана Якимовича Неруша. О.В. Вовк й О.М. Корнієнко - про видатного українського історика, археолога, архівіста, дослідника історії Слобожанщини Віктора Дмитровича Юркевича, козацько-шляхетський рід якого походить з нинішнього Середино-Будського району Сумщини.

Дана книга буде корисною не тільки фаховим науковцям й дослідникам, але й тим, хто цікавиться минулим рідного краю.

**Іванущенко Геннадій. СУМЧАНИ В БОРОТЬБІ ЗА ВОЛЮ
(10 БІОГРАФІЙ). З НАГОДИ 90-РІЧЧЯ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ
СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ / Держ. архів Сумської обл., Центр
дослідження визвольного руху. - К.: Укр. видавнича спілка
ім. Юрія Липи, 2015. - 191 с.**

У книзі представлені біографії 10 осіб, які брали участь у боротьбі за волю України. Серед них - учасник повстання на броненосці «Князь Потьомкін»

Олександр Коваленко, шевченкознавець Павло Зайцев, генерал Олександр Греків, військовий комендант Києва Михайло Ковенко, військовий міністр Уряду УНР в еміграції Василь Филонович, зв'язкові Армії УНР Настя Гудимович і Марія Тарасенко, полковник Армії УНР Іван Литвиненко, керівник націоналістичного підпілля в роки Другої світової війни Семен Сапун та один з лідерів Спілки української молоді на еміграції Олекса Калиник.

Книга розрахована на істориків, краєзнавців, викладачів, студентів та всіх, хто цікавиться історією України та Сумщини.

**Коваль Роман, Моренець Віктор. «ПОДСБРАДСЬКИЙ ПОЛК»
АРМІЇ УНР: ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ,
БОГДАНІВСЬКОГО ТА ГОРДІЄНКІВСЬКОГО ПОЛКІВ ВІЙСЬК
ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ, 1-ї СІРОЇ, 1-ї ЗАПОРОЗЬКОЇ,
2-ї ВОЛИНСЬКОЇ, 3-ї ЗАЛІЗНОЇ, 4-ї КИЇВСЬКОЇ, 5-ї ХЕРСОНСЬКОЇ
ТА 1-ї КУЛЕМЕТНОЇ ДИВІЗІЇ АРМІЇ УНР, ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ,
ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА, ПОВСТАНСЬКО-ПАРТИЗАНСЬКОГО
РУХУ, ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ ЮХИМА БОЖКА, ОКРЕМОГО
ЧОРНОМОРСЬКОГО КОША ВІЙСЬК ДИРЕКТОРІЇ, ЛУН, УВО,
ОУН, КАРПАТСЬКОЇ СІЧІ ТА ДИВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА» / Бібліотека
Історичного клубу «Холодний Яр». - К.: Історичний клуб «Холодний
Яр»; «Український пріоритет», 2015. - Т. 1. - 376 с. (Серія «Видатні
українці». - Кн. 5).**

Про вояків регулярних та іррегулярних українських збройних формуцій 1-ї половини ХХ ст. - студентів та випускників Української господарської академії в Подєбрадах (Чехословаччина, 1922-1932) - і тих воїнів, які прагнули навчатися в подєбрадській академії. Серед них було чимало творців української культури - письменників, художників, композиторів, музикантів, акторів, журналістів, редакторів, кооператорів, спортсменів, державних, громадських і театральних діячів, а головне, що всі випускники академії стали не тільки спеціалістами, а й «інженерами-суспільниками», тобто фахівцями-патріотами, які несли українське світло на Пряшівщину, Лемківщину, Карпатську Україну, Волинь, Галичину, а в чужих світах - у Франції, Бельгії, ЧСР, Польщі, Німеччині, Африці, Китаї, США, Канаді, Південній Америці та Австралії - гідно тримали марку українського інженера.

Рекомендовано Історичним клубом «Холодний Яр» для вивчення у вищих і середніх навчальних закладах України.